

Televizyon Dizilerinde Yoksulluğun Binbir Yüzü

ZEYNEP GÜLTEKİN AKÇAY

BEYZA CETTANIR

Özet

Dünyada sıklıkla tartışılan yoksulluk, medyada yeniden inşa edilir. Tecimsel yayıncılıkla birlikte, televizyonun gündemine gelen yoksulluk, farklı biçimlerde ele alınır. Yoksulluk çalışmalarında önemli bir tartışma konusu olan çocuk yoksulluğu ise medyada en az ele alınan konulardan biridir. Buradan hareketle, bu çalışma, televizyon dizilerinde yoksul çocuk temsillerini incelemiştir. 1990'lı yıllardan günümüze kadar dört dönem içinde diziler ele alınmıştır. Bu dönemselleştirmeye göre incelen diziler: *Kaygısızlar*, *Öyle Bir Geçer Zaman ki*, *Kızım*, *Ateş Kuşları*'dır. Shaul Shenhav'ın anlatı kavramsallaştırma analizi kullanılarak incelenen dizilerde, yoksulluk, mutlak ve görelî ayırımı üzerinden temalaştırılmıştır. Dahası, bu dizilerde, çocuk yoksulluğu; mekân, karakterlerin dış görünüşleri ve dil kullanımı açısından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, dizilerde mutlak yoksulluğun temel unsurları olan beslenmenin, barınmanın ve giyinmenin yoksul çocuklar için erişilmesi güç meseleler olarak temsil edildiğine ulaşılmıştır. Dizilerde, çocuk karakterler üzerinden, eğitim, sağlık, kültürel ve toplumsal taleplerin asgari düzeyde karşılanamaması olan görelî yoksulluğa sıklıkla değinildiği saptanmıştır. Bununla birlikte dizilerde hem mutlak

– ARASTIRMA MAKALESİ –

ZEYNEP GÜLTEKİN AKÇAY, zga@cumhuriyet.edu.tr

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü

ORCID <https://orcid.org/0000000330503090>

BEYZA CETTANIR, byzcettanir@gmail.com

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı

ORCID <https://orcid.org/0009000530019962>

Geliş Tarihi 30.10.2023 • Kabul Tarihi 30.11.2023

DOI: <https://doi.org/10.47646/CMD.2023.312>

yoksulluğun hem de göreceli yoksulluğun şematize edildiği ve yoksulluğun esas nedenlerinin verilmediği anlaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: televizyon dizileri, çocuk, yoksulluk

The Thousand and One Faces of Child Poverty in Television Series

Abstract

Poverty, which is frequently discussed around the world, is reconstructed in the media. Poverty, which has come to the agenda of television with commercial broadcasting, is addressed in different ways. Child poverty, which is an important topic of discussion in poverty studies, is one of the least discussed topics in the media. From this point of view, this study analyzes the representations of children in poverty in television series. The series were analyzed in four periods from the 1990's to the present day. The series examined according to this periodization are: *Kaygısızlar*, *Öyle Bir Geçer Zaman ki*, *Kızım*, *Ateş Kuşları*. In the series analyzed using Shaul Shenhav's narrative conceptualization analysis, the themes of absolute and relative poverty were discussed. Child poverty was evaluated in terms of space, characters' appearances and language use. As a result, it was found that the basic elements of absolute poverty such as nutrition, shelter and clothing were represented as issues that are difficult to access for poor children. Relative poverty, which is the inability to meet the minimum level of educational, health, cultural and social demands, is frequently mentioned in the series through child characters. However, it is understood that both absolute and relative poverty are schematized in the series and the root causes of poverty are not presented.

Keywords: Television series, children, poverty

Giriş

Yoksulluk, en genel tanımıyla, temel insan hakkı olarak verili kabul edilen, insanca yaşamak için gereksinim duyulan; gıda, giyim, sağlık ve barınma gibi olanak ve koşullara uzak kalmaktır. Yoksulluk, yalnızca ekonomik yetersizlik boyutuyla algılanmamalıdır. Yoksulluk, insanın, eğitim, kültür, sanat ve edebiyattan yararlanamamasının yanında; dayanışma, iletişim kurma, bilgi alma hakları gibi insan onuruna ait şeylerden yoksun yaşamlar sürmesidir (Atatanır ve Karataş, 2019, s.453). Erdoğan (2007), yoksulluğun

tek boyutlu olmadığını *Yoksulluk Halleri* kitabının ilk bölümünde açıklar. Açıklamaya göre, yoksulluk, yalnızca açlık-tokluk bağlamı ile tanımlanmamalıdır. Örneğin, kent yoksullarını tartışmaya başlarken, içinde bulunulan toplumsal hiyerarşi, toplumsal cinsiyet, siyasal ve dinsel aidiyet, etnik köken ve toplumsal mekândaki varoluşlar göz önünde tutulmalıdır. Dahası, yoksulların, marjinalleştirilme ve dışlanma süreçleri, kendilerini nasıl konumlandıkları, mevcut siyasal söylemlerle tahakküm ve sömürü ilişkilerini nasıl kurdukları gibi etkenlerin de incelenmesi gerekir. Bahsedilenler ışığında, yoksulluk, birçok nedenle ortaya çıkabileceği gibi çeşitli yaşamlarda sürebilir ve dahası sürdürülür.

Yoksulluğun sürdürüldüğü alanlardan biri de medyadır. Medya gerçekleri inşa ettiği gibi yoksulluğu da inşa eder. Medyada yoksulluk, suç, öteki, tüketim, parasızlık, yardımseverlik, mağdur gibi unsurlarla temsil edilir (Bauman, 1999; Borden, 2022; Kendal, 2011; Min, 1999; Newman ve Daves, 2022). Türkiye’de, medya ve yoksulluk ilişkisine değinen çalışmalar, 2000’den sonra artar, bunun ilk örneklerinden biri de; *Türkiye’de Yoksulluk ve Basına Yansıması* isimli çalışmadır (Taçyıldız, 2006). Çalışmada, yoksulluğun sebeplerinin veya ilişki içinde olduğu değişkenlerin basına yansımadağına değinilir. Yoksulluğu, *Hürriyet*, *Milliyet*, *Zaman* ve *Sabah* gazeteleri üzerinden ‘kapkaç’, ‘varoş’ ve ‘tinerci çocuk’ kavramları ile ele alan araştırmaya (Bayrak, 2007) göre; yoksullar, suçlu veya suç tehdidi olarak konumlandırılır. Dahası yoksul, ancak suç kategorileri içine yerleştirildiği ölçüde basının ilgisini çeker. Yoksulluğun yazılı basında nasıl yer aldığına değinmenin yanında, Ankara’da, ulusal basında ve haber ajanslarında çalışan gazetecilerin, yoksulluk ve medyada temsili ile ilgili görüşlerini inceleyen araştırmaya (Yıldırım-Aykurt, 2010) göre ise, yoksulluğun, gazetelerin 3. sayfasında trajik olaylarla temsil edilmesinde bir sorun yoktur.

Gökalp, Ergül ve Cangöz’ün (2010) çalışmasında ise, ana akım medyada, yoksulluk, fobik (korku ve nefret uyandıran), patetik (acıma duygusu uyandıran), sözde-nesnel (nesnellik iddiası taşıyan, betimsel) ve simgesel yok ediliş olarak temsil edilir. *Kimse Yok mu* (Samanyolu TV-2001) programı, yoksulluk açısından iki farklı araştırma ile ele alınır. Çalışmalardan biri programda yoksulluğun, İslami literatür açısından nasıl ele alındığına değinir (Akçelik, 2010). İkinci çalışmada (Karakuş ve Karakuş, 2012) ise programda, yoksulluğun, toplumsal bir sorun olarak ele alınmadığı ve yoksulluğun kişisel geçici çözümlerle giderilmeye çalışıldığı vurgulanır. Özsoy (2012) ise, yoksul madunların seslerine kamusallık veren ve dahası kendi kendilerini temsil edebilme imkânı sağlayan *Katık*

dergisi üzerinden, yoksulluğu tartışır. Haber programlarında yoksulluğun temsilini, yoksulların bakış açısı üzerinden inceleyen araştırmaya (Doğan, 2015) göre ise, yoksullar medyadaki haberlere güven duygusuyla bakar ve dolayısıyla bu yayınların etkisinde kalır. Bu nedenle de, yoksullar medya tarafından üretilen gerçekliğin farkına varmaz ve bunu koşulsuz kabul eder. *Güle Güle Oturun* (TV 8- 2016) program örneği üzerinden yoksulluğu inceleyen araştırmaya (Doğan Atas, 2019) göre, programlarda yeni bir yoksulluk üretilir. Bu yeni yoksulluk, ihtiyaçlar teorisini alaşağı eder ve yoksulluğu farklı ihtiyaç, yoksunluk ya da meta bağlamında üretir. Kanal 7, TRT 1 ve Hayat TV ana haber bültenlerini ele alan çalışmada (Boztepe, 2019) yoksulluğun sorunlu ve dışlayıcı biçimde temsil edildiği saptanır. Yeni ırkçılık ve yoksulluğu konu edinen araştırmaya (Demir Çarkacı ve Deren van Het Hof, 2022) göre ise, yoksullar, olumsuz resmedilir, aşağılanır ve makro düzeyde ele alınmaz. Bu ise, yoksulluğu bir kimlik olarak, yeni ırkçılığın hedefine oturtur. Covid-19 Pandemisi sürecinde, çevrimiçi haberleri inceleyen araştırmada (Araslı, 2023), yoksulluk ve yoksullar, çoğunlukla yardım-sosyal destek faaliyeti gibi haberlerde yer alır.

Yukarıdaki örneklerden anlaşıldığı üzere, yoksulluk ve medya ilişkisine dair araştırmalar çoğunlukla haber incelemeleri ile ilerler. Yoksulluk alan yazının ön sıralarında bulunan çocuklar, medya ve yoksulluk araştırmalarında biraz göz ardı edilmiştir. Bunun yanında, sayısı az olmakla birlikte medyada, yoksulluk ve çocuk üzerine farklı tartışmalar da mevcuttur. Bunlardan biri, medyada çocuk emeğinin kullanımını, reklamlardaki çocuk işçileri üzerinden tartışan çalışmadır (Değirmencioğlu, 2010). Bir diğer çalışma, risk altındaki çocuklar ve yazılı medya ilişkisine değinen araştırmadır (Altuntaş ve Altınova, 2015). Bu çalışmada, risk altındaki çocuklara ilişkin haberlerin, yazılı medyada çok fazla yer almadığı tartışılır. Yazılı basında çocuk temsillerini inceleyen çalışmada (Sayılan ve Çevirgen, 2013), çarpıcı veriler ortaya koyulur. Buna göre, haberlerde yoksul çocuklar, yoksul oldukları için ya çalışmak zorunda kalan ya da kötü koşullarda yaşayan kişiler olarak temsil edilir. Medyada rol alan çocuk oyuncuların ele alındığı bir başka çalışmada ise, emek piyasasında yaşanan değişimlere paralel olarak farklılaşan çocuk emeğinin yeni biçimleri açığa çıkarılır (Tekin Yılmaz, 2020). Bu çalışma, medya, yoksulluk ve çocuk ilişkisini farklı bağlamlarda tartışan yukarıdaki araştırmalarla, konu açısından benzerlik göstermekle birlikte, yoksul çocuğun televizyon dizilerinde nasıl temsil edildiğini incelemesi noktasında bahsedilen çalışmalardan farklılaşır.

Yoksulluğa Dair

Yoksulluk kavramına, her dönem farklı anlamlandırma ve ölçeklendirmelerle tanımlamalar getirilir. Bununla birlikte, Oktik'e (2008) göre, yoksullukla ilgili çalışmalar temelde iki ana görüş etrafında şekillenir. Bunlardan ilki, yoksulluğu alt sınıf kavramıyla inceleyen ve küreselleşmeyle artış gösterip yaygınlaştığını vurgulayan, Amerikan ekolüdür. İkincisi ise, başta Fransız sosyal bilimciler tarafından benimsenen, yoksulluğun küreselleşmeyle pekişirken, bazı sosyal grupları sistemin dışına atacağını savunan, Avrupa ekolüdür. Her iki görüş de küreselleşmeyi temel alır. Akpınar ve Karadoğan'a göre (2009), eşitsiz ve kontrolsüz bir yarışın yaşandığı küreselleşme çağında, yoksulluk gün geçtikçe toplumlar için hissedilen zor bir gerçeklik olarak ortaya çıkar.

Küreselleşmenin henüz kavramsallaşmadığı dönemlerde, yoksullukla ilgili ilk yaklaşımlar, yoksulluğun bir kader olduğunu savunur. 19. yüzyılda yoksulluk, bireyin kendi edimi(sizliği) ile içine düştüğü hal olarak görülür. Dahası, vatandaşlık hakları zaten elinden alınmış olan yoksulun, sadece yardıma muhtaç olduğu anlayışı¹ ortaya koyulur. Bununla birlikte, yoksulların mekânsal olarak dışlanması yani 'öte' mahallelerde bir komün halinde yaşamalarına neden olan suçlama eğilimi, seçkin bir ideolojinin ürünüdür. Bu seçkin bakış, yoksul olarak nitelendirmek istediklerini özellikle tembel ve kötü alışkanlıklara sahip kişiler olarak tanımlar. Bu tanımlamaları daha da öteye götürerek, yoksulların başta aile hayatı olmak üzere toplumun her yapısına zarar verdiğini iddia eder. Yoksul insanın çokça bulunduğu 'modern' olarak tanımlanan toplumlarda, bu anlayış, hala belli kesimler tarafından sürdürülür. Örneğin, mülksüz insanın asli işlevinin ücret karşılığı başkalarına hizmet etmesi gerekliliği düşüncesi, topluma katılmanın tek şartı olarak sunulur. Böylece yoksulların ötekileştirilme anlayışı devam ettirilir (Buğra, 2008, s. 11-45; Oktik, 2008, s. 27-29). Bu anlayışın öte tarafındaki yoksullar ise hayatta gerek duyulan temel şeylerden yoksun olmaktan doğan, benzer koşullar ve sorunlara benzer cevaplar üretir (Lewis, 1966). Benzer yanıtların üretildiği 'yoksulluk kültürü', farklı toplumlarda, aynı işleyişi ve yayılımı gösteren, yoksulların içinde bulunduğu kültürde uyum içinde yaşarken edindiği ve zenginlerden farklı olarak benimsediği değerler bütünüdür. Bu değerler, nesilden nesile aktararak yoksulların tüm dünyaya yayılmış bir toplummuşçasına ortak kültür oluşturmalarına neden olur. Hatta, bu değerler bütünü, yoksulu,

1 Bkz. İngiltere'de 1834 tarihinde kabul edilen *Yeni Yoksullar Yasası* (Buğra, 2008).

nesiller boyu yoksulluğa mahkûm eder (Bradshaw, 2007, s.8). Lewis'e (1966) göre yoksulluk kültürü oturmuş toplumlarda, umutsuzluk, kendini yalnızca yetişkinlerde değil çocuklar üzerinde de hissettirir. Öyle ki, yoksulluk kültürü, altı-yedi yaşındaki yoksul semt çocuklarında kendi alt kültürlerinin değer ve tutumlarını içselleştirerek, kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir rol oynar. Bu nedenle yoksulluğun anlamlandırılmasında çocuk ve çocukluğun da ele alınması gerekir.

Çocuğun Yoksulluğu

Çocukluğa yaş olarak bir tanımlama getirilmiş olsa da sosyolojik, psikolojik ya da sosyokültürel anlamda evrensel bir tanımlama getirmek konusunda ortak bir kanıya varılmamıştır. Buna rağmen, uluslararası kurumların kabul ettiği çocukluk tanımları üzerinden, çocuklar için politikalar uygulanır. Ulusal düzenlemeler ve yaptırımların sınırları, bu politikalar doğrultusunda şekillenir. 20 Kasım 1989'da BM tarafından kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocukluk tanımı, çocuğu, hukuki düzenlemelerden hareketle biyolojik bir süreç olarak ele alır (İnan, 1995, s. 5). Sözleşmenin birinci maddesindeki çocuk tanımına göre çocukluk, reşit olma sınırı olan, 18 yaşında sona eren bir süreçtir. 1998 tarihinde Roma'da gerçekleştirilen 'Birleşmiş Milletler Uluslararası Ceza Divanı Diplomatik Konferansı'nda ise çocuklar, çok yönlü bireyler ve aynı zamanda çok kuşaklı toplulukların üyeleri olarak tanımlanır. Bu tanıma göre, çocukların, yaşları nedeniyle sıklıkla, diğer insanlardan daha savunmasız, dolayısıyla kendinden büyüklere, belli oranda bağımlı olduğu vurgulanır (Eğribel, 2019, s. 43; Tan, 1989). Her dönemin, kendine ait toplumsal atmosferi, hâkim ideolojisi ve farklı görüşü, çeşitli çocuk tanımı ve anlayışını ortaya çıkarır. Örneğin, Orta Çağ'da, çocuğun yalnızca mutlak bir baba kontrolünde ve kiliseye bağlı bir varlık olduğu görüşü sayesinde kiliseler, çocuk emeğini kullanır. Bunun temel nedeni, o dönemde, çocukluğun boşa harcanan zaman olarak nitelendirilmesidir. Bu dönemde çocuk, küçük görünümlü yetişkin olarak tanımlanır. Toplumda etkisiz olarak görülüp, tarih yazımında dahi yer verilmeyecek kadar da ötelenmiş konumdadır. On sekizinci yüzyıla gelindiğinde, dönemin zengin sınıfı, önceki dönemlerden farklı olarak çocuğa karşı görece bir duyarlılık geliştirir. Buna göre, çocuk, emeği kullanılan kişi değil tersine, sevilip okşanması gereken bireydir. Ancak bu anlayış her çocuk için geçerli değildir. Dönemin zengin çocukları için bu ayrıcalıklı çocukluk anlayışı söz konusuysa, işçi sınıfının yoksul çocukları, henüz bu kadar ayrıcalıklı olamaz ve emeği sömürülmeye devam eder. Bu

yoksul çocuklar, küçük bedenli yetişkin olarak görülür ve bu nedenle de bir yetişkin gibi içki içmeleri, kumar oynamaları, cinsel taşkınlık yapmaları olağan karşılanır. Yoksul çocuğa atfedilen bu konumlandırma, iki yeni çocukluk anlayışını da beraberinde getirir. Bunlardan ilki, ulusal bir iş gücü olarak çocuğun çalışma yaşamına dâhil edilmesidir. Diğer yaklaşım ise çocukların işgücü olarak çalışma yaşamında kullanılmasından ziyade eğitim sistemine dâhil edilmesidir. Bu ikinci anlayışı öncekilerden ayıran en belirgin fark, yoksul da olsa, eğitimin, tüm çocuklar için bir hak olduğuna yapılan vurgudur (Aral ve Sağlam, 2016, s.4; Gander ve Gardiner, 2010, s. 26; Güven, 2015; Tan, 1989, s.73). Ancak bu yaklaşım, günümüzde dahi kusursuz işlemez; çocuklar hala emeğinden yararlanılmaya çalışılan grupların başında gelir. Tam da burada, Lewis ve Erdoğan gibi isimlerin iddiaları doğrulanır: Yoksul çocukların yaşadığı emek sömürüsü, işveren-işçi ilişkisi ile sınırlı değildir. Eğitime katılmayan ya da katılmayan çocukluların -özelinde kız çocuklarının- ev içi emeğe katılması, ailesinin iş yerinde belli bir vardiya sistemi olmadan çalışması, ailesiyle tarlada çalışması da çocuk yoksulluğunun görünürlüğü olarak değerlendirilmelidir. Bu noktada da Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (International Labour Organization-ILO) çocuk emeği tanımı hatırlanmalıdır: “Çocuğun yaşına uygun olmayan, ruhsal ve bedensel gelişimini aksatan, eğitimi engelleyen, sömürüye açık işlerde ya da yaşa göre belirlenmiş saat sınırının üzerinde çalışan her çocuk bir ‘emekçi’ sayılmalıdır” (Rende ve Erkin, 2005, s. 40). Bu durumda, çocuk yoksulluğuna, yalnızca işgücüne katılmak ve eğitimden uzaklaşmak açısından bakılmamalıdır. Çocuk yoksulluğu, beslenme, barınma, temizlik, eğitim, sosyalleşme ve yaşlılarıyla bir arada olma haklarından yoksun olan çocukların yaşayışıdır. Onur (2007, s. 178), yoksulluğu anlamadan çocukluğun anlaşılamayacağına; “gerek İstanbul’da gerek Anadolu’da yoksulluk, çocukların açlığıyla, hastalığıyla, ölümüyle, çalışmak zorunda kalmasıyla, eğitimin aksaması ve zorlaşmasıyla birlikte gitmektedir” sözleriyle değinir.

Lewis’in (1966) tanımladığı, yoksulluk kültürüne bakıldığında; yoksul bir aileye doğan ve bu ailede büyüyen çocuk da alt sınıfa ait kodları içselleştirip benimseyerek bu kodların yeni üreticisi olur. “Varlığı görmedik ki yoksulluktan şikayet edelim” diyen Neşet Ertaş ve “çocukluğum yoksul geçtiği için olacak, yemek içmek kavramı gelişmedi bende” diyen İlhan Berk’in (akt. Onur, 2007, s. 182) bu ifadeleri, tümel yoksulluğun benimsendiğinin çarpıcı örnekleridir. Yoksulluk, iktidar gibi tepeden yönetilen bir elle oluşup şekillenebileceği gibi medya eliyle popülist

söyleme dönüştürülebilir ve tek tipleşen yoksulluk kültürü belli imajlara sıkıştırılabilir. Yoksulluğa neden olan söylemleri yeniden üreten yapıların başında gelen medya, yoksulları hep suça karışmış kurban ya da mağdur insanlar olarak yansıtır (Danış ve Bayat, 2008).

Medyada Yoksul Çocuklar

Toplumdaki yaygın yoksulluk algısında medya, göz ardı edilemeyecek derecede etkilidir çünkü medya, toplumsal pratiklerin, bilinçlerin, kimliklerin ve öznelliklerin temsiliyet araçlarıdır (Dursun, 2001, s. 33-34). Medyadaki temsil, bazı ideolojik perspektifleri vurgulayarak, insanların dikkatini belirli fikirlere yönlendirirken, diğerlerini göz ardı eder. Dahası, bir konu hakkında bir hikâye çizgisi veya gelişmekte olan bir anlatı oluşturulur. Bu anlatılar deneyimi organize eder ve olaylara düzen getirir. Medya, bu nedenle güç sahibidir çünkü dünyanın nasıl anlamlandırılacağını etkiler (Kendall, 2011, s. 5). Yoksulların medyada görece görünmezliği, diğer bir ifadeyle ‘iyi huylu ihmal’ bu duruma iyi örnek oluşturur. Kendall’a (2011, s. 40, 82) göre, yoksulluğun gerçekleri, okuyucu ve izleyicilerden gizlenir böylece ‘iyi huylu ihmal’ yaratılır. Bu ‘iyi huylu ihmal’, gayet kasıtlıdır, çünkü medya, yoksulların ‘yüzlerine’ bakılmasını istemez. Medyada, eğer bir yoksulluk anlatılacaksa, bu Horatio Alger’in² on dokuzuncu yüzyılın sonlarında geçen zenginlik hikâyelerine benzetilmelidir (Kendall, 2011, s. 40, 82). Eğer medyada bu tür hikâyelere yer verilmezse o zaman da hükümetin ‘yoksulluk sorunuyla’ mücadele çabaları ele alınır (Newman ve Davies, 2022, s. 130).

Anlaşıldığı üzere medya, yoksulluğu ya görmezden gelir ya da onu iyi huylu hale getirir. Yoksulluk göz ardı edilmediği durumlarda ise medya, yoksulların hayatlarını belirleyen ekonomik düzenlemeleri gizleyerek, yoksulluğun sorumlusu olarak yoksul insanları işaret eder. Medya bunu yoksulları marjinalleştirme yoluyla sağlar (Kendall, 2011, s.87,111). Medya yoksulları, kimi zaman kamusal alan dışında göstererek, kimi zaman kriminal bir söylemle suç eğilimli kişiler olarak tasvir eder. 1990’ların başında Chicago’daki yerel haberler ve ulusal kanal haberleri üzerine yapılan bir analizde, verilen örnek bu durumu iyi betimler. Yoksulların yaşadığı yer

2 Alger, yoksulluktan zenginliğe ve şöhrete yükselen çocukların öykülerini yazar. Karakterlerinin isimleri dışında neredeyse birbirinin aynısı olan ve birbirini takip eden kitaplarında, dürüstlük, neşeli bir azim ve sıkı çalışmayla, fakir ama erdemli bir gencin hak ettiği ödülü alacağını vaaz eder (Britannica, 2023).

“uyuşturucu istilasına uğramış bir mahalle”, yoksul ise çocuk katili olarak sunulur. Medyada, yoksullukla ilgili çok az açık hikâye yayınlanırken, düzenli olarak da yoksulluğun semptomlarının görsel imgeleri sunulur (Clawson, 2022, s. 202). Bauman’a göre (1999, s. 136-137), alışılmış düzende ne zaman bir hata tespit edilse kamusal öfkenin eşlik ettiği ‘olağan şüpheliler’ olma görevini yoksullar üstlenir. Yoksullar kayıtsız, günahkâr ve ahlaki değerden yoksun olarak betimlenir. Sansasyonu çok seven medya, uyuşturucu kullanan ve cinsellik açısından ‘gevşek’ olan yoksulları ‘iğrenç’ sokakların karanlığına sığınan kişiler olarak izleyiciye sunar. Ve böylece sefalet sorunu, öncelikle ve belki de yalnızca bir kanun ve düzen meselesi haline getirilir ve bu meseleye de kanuna aykırı diğer meselelere yaklaşıldığı gibi yaklaşılmalıdır. Bunun yanında medya, kimi zaman yoksulluğu ‘fakir edebiyatı’ ile romantize eder. Yoksul yaşam süren kişiler medyada, her olayda; şükür eden, her yardıma minnet duyan, kısaca halinden memnun olan insanlar olarak temsil edilir. Dahası medya yoksulları, hallerine acınacak kişiler olarak resmettiği gibi insanlardan da onları anlamalarını talep eder. Medyanın yoksulluğu bu biçimde temsili, yoksulluğun romantize edilmesine ve onun seyirlik anlatıya dönüştürülmesine neden olur (Borden, 2022, s.3-5; Gökalp, vd., 2010, s. 151-152, 161; Kendall, 2005, s.99; Min,1999).

Türkiye’de, yoksulluğun televizyona konu olması, televizyon alanında yaşanan gelişmelerle koşuttur. 90’lı yıllarda, hem kriz konjonktürü ile birlikte ‘öteki Türkiye’ tartışmalarının gündemi meşgul etmesi, hem de tecimsel kanalların reyting kaygısı, yoksulluğu televizyon için çarpıcı bir konu haline getirir (Erdoğan, 2007, s. 9). Yoksulluk, televizyonda, yetersiz tüketim boyutuyla ele alınır ve dahası tüm yoksul insanların yaşayışı aynılaştırılır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011, s.41). Medya metinlerinde, yoksulluk ya eksik bilgilerle kurgulanır ya da yoksulluk sadece maddi öğelerle sınırlandırılır. Bunun yanında, çoğunlukla, yoksulluğa dair var olan tanımlar, değerler pekiştirilir ve istatistiki veriler sunularak yoksulun yaşayışı yüzeyselleştirilir (Yıldırım-Aykurt, 2010, s.175). Doksanlı yıllar ve iki binlerin başında, Bauman’ın (1999) ifadesini kullanarak belirtmek gerekirse, ‘hayırseverlik panayırılarını’ kontrol eden televizyon, yoksulluk karşısında duyarlılığını göstermek için yardım dağıtan; yarışma, reality show ve eğlence gibi hayır programları yayınlar. Televizyonda yarışma formatında ekrana gelen programlardan Show TV’de Çarkıfelek, Biri Bizi Gözetliyor, Dokun Bana, 101 Milyon, Kim Beş Yüz Milyar İster; Star TV’de *Turnike, Kaçak*; TGRT’de *Sabah Sabah Seda Sayan* gibi farklı programlarda,

yoksullara hediye, para ödülü vs. çeşitli şekillerde yardım dağıtılır. Yoksulluk, aynı zamanda, TGRT’de *Yetiş Bacım*, STV’de *Yolcu*, ATV’de *Yarımlar Umut Olsun*, Kanal 7’de *Deniz Feneri*, STV’de *Kimse Yok Mu*, gibi reality show programlarıyla da gündeme getirilir (Bedir Akçelik, 2010, s. 93). Bauman’a (1999) göre, televizyon, yoksulluğu sefalet ve açlıktan ibaret bir soruna indirger. Böylelikle, sefaletin gerçek boyutu küçültülür. Dahası CNN Türk gibi haber kanallarının bültenlerinde olduğu gibi, yoksul ya intihar etmeye eğilimli ‘marjinal örnek’, ya sistem dışında kalan birey ya da yardım bekleyen mağdur olarak tanımlanır (Araslı, 2023, s. 346). Yoksulluğun tek boyutuyla ekranda yer almasını eleştiren Araslı’ya (2023, s. 338-348) göre, televizyonda -evrensel bir hak olan eğitim ve sağlık alanlarından faydalanamamak, kötü yerleşim koşulları içerisinde bulunmak, toplumsal/kültürel yaşamdaki faaliyetlerden mahrum kalmak ve toplumsal bütünleşme problemlerini deneyimlememek olan- yoksulluğun asıl yüzü sunulmalıdır.

Televizyon dizilerine bakıldığında, yoksulluk temsillerinin ‘haber manşetlerinden koparılmış’ ve olumsuz bir yaklaşımla sunulduğu gözlemlenir. *Law&Order* (Dick Wolf ve Rick Eid-1990) gibi suç temalı dizilerde, yoksullar, potansiyel suçlu, failleri iyi tasvir edemediği için güvenilmez, doğru tanıklık yapamadığı için beceriksiz, mahalle düzenini bozan ahlaksız kişilerdir (Kendall, 2011, s. 107-108). Suç dramalarındaki mavi yakalı işçi tasvirlerini inceleyen John Sumser’a (1996) göre yoksullar, varlıklı karakterlerle karşılaştırıldığında kontrolsüzdür, anlaşılmazdır ve mantıksızdır. Bu karakterler, toplumun, kamyon şoförü ve inşaat işçisine ilişkin stereotiplerinden türetilir. Genel olarak yoksul, bir dizinin arka planının bir parçası olduğunda, ya küçük hizmetler sunan ya da arka plan ambiyansı sağlayan ve genellikle aptal bireylerdir. Sağlık temalı *Grey’s Anatomy* (Shonda Rhimes-2005) veya *ER* (Michael Crichton-1994) gibi dizilerde, yoksullar, ya aşırı dozda uyuşturucu aldığı, kavga ettiği veya diğer yaralayıcı davranışlarda bulunduğu için ya da çılgın, psikotik davranışlar sergilediği için hastaneye getirilen kişilerdir (Kendall, 2011, s. 107-108). 1980’lerin sonlarının popüler sitcom’u *Roseanne* (Roseanne Barr ve Matt Williams- 1988) üzerine çalışan Janet Lee (1995, s. 471), dizi karakterlerinin tamamının işçi sınıfına ait olması bakımından alışılmadık bir yapım olduğunu belirtir. Ona göre, dizi karakterleri gündelik yaşamlarında sınıf meselelerini tartışır ve bu konuda şaka bile yapar ancak ekonomik durumları hakkında daha geniş sosyal veya siyasi neden tartışması yapmaz ve buldukları konumu kabul ederler. Yazarın sözleriyle, *Roseanne*, karakterlerin anlatıdaki sınıf ilişkilerine değinse

de bu sadece, bireysel-kişilerarası değildir ve sınıf ilişkilerine dair bir meydan okuma söz konusu değildir. Bir başka ifadeyle, yoksulluk yalnızca basit ekonomik göstergelerle temsil edilir. Alt sınıfın yaşam koşulları, toplumsal gerçeklik bağlamı ile değil izleyicinin ilgisini çekmek üzere planlanmış melodramatik sahnelerle betimlenir (Gökmen, 2022, s. 209). Senaryosunu yetişkinlerin yazdığı dramalarda, yoksul çocuk için suçlu veya mağdur gibi kalıplar oluşturulur. Dramalar bu sayede, yoksul çocukluk imgesinin en önemli destekleyicisi olur. Dramalarda, yoksulluğa dair anlatılar, yetişkinliğe öyküen ya da yetişkin gibi davranan bir yoksul çocuk temsilinin ve çocukluk dünyasının araçsallaştırılmasıyla gerçekleştirilir. Bir diğer unsur ise, yoksul olmayan çocukların dizilerde iyimser bir imajla kurgulanmasıdır (İnal, 2014, s.225, 235).

Görüldüğü üzere medyanın pek çok mecrasında yoksulluk göz ardı edilir. Yoksulluk, medyada göz ardı edilmeyip -reyting, tiraj ya da tıklanma kaygısıyla- ele alındığında içi boşaltılır ve marjinalleştirilir. Suç ve şiddetle ilişkilendirilen yoksullar toplum için olağan şüpheli olarak sunulur. Medya, yoksulluğun bu temsilinden istediği ilgiyi elde edemediğinde ise bu sefer yoksulları, yaşadıkları düzene şükreden, her yardıma minnet duyan seyirlik anlatıya dönüştürür. Bu sayede de yoksulluğun toplumsal varoluşu, ekonomik ve siyasal ilişkiler içindeki konumlanışı silikleşir.

Yöntem ve Bulgular

Yoksulluğun, dizilerde, çocuklar üzerinden tanımlanıp tanımlanmadığı, eğer tanımlanıyorsa bunun nasıl tanımlandığı, Shaul Shenhav'ın (2004) anlatı kavramsallaştırması analizi ile incelenmiştir. Anlatı kavramsallaştırması analizi, ilgilenilen kavramı içeren bir hikâyenin bileşenlerini (genellikle bir metne yayılmış olarak) bir araya getirmek ve bir anlatı keşfetmek için kullanılır. Dizilerde, yoksulluk ve yoksulluk temsili metnin tamamına yayıldığı için Shenhav'ın bu analizi tercih edilmiştir. Metinlerin içinde gömülü olan yoksulluğu ortaya çıkarmak her zaman kolay olmadığı için hikâyedeki yoksulluğun bileşenlerini 'toplamak' ve yeniden inşa etmek gerekir. Bu görevi yerine getirmek için Shenhav analizinde şu adımların yapılmasını önerir:

1. Kavram seçimi: Hangi kavram üzerinde çalışılacağına karar vermek gerekir. Bu yapılırken, kavramın kullanım şeklinin 'anlatı' kutbuna yönelip yönelmediği tahmin edilmelidir. Bu çalışmada, anlatılarda sıklıkla değinilen bir mesele olarak yoksulluk incelenmiştir.

2. Metinlerin seçilmesi: Araştırmacı hangi metni ya da metinleri inceleyeceğini seçmelidir. Metinlerin sadece kavramı kullanması gerekir; kavramın tartışması olmak zorunda değildir. 90'lardan itibaren tecimsel yayıncılığa geçen televizyon dünyasında, hızlı bir dizi patlaması yaşanır. Başlangıcından günümüze kadar sayısız dizi üretilmiştir. Ülkenin siyasal, ekonomik ve teknolojik gelişmeleri göz önünde tutularak dizi dünyası, 1990 Ocak-2000, 2001-2010, 2011-2020 ve 2021-2023 olarak dört döneme ayrılmıştır. Her dönem için, en az bir yoksul çocuğun ya birincil karakter ya da hikâyenin yan karakteri olarak hikâyeye dâhil edildiği ve hikâyede yoksulluğun anlatıldığı bir dizi, çalışma kapsamına alınmıştır.
3. Anahtar kelimelerin belirlenmesi: Araştırmacı, kavramın metin içinde nasıl tanımlanacağını belirlemelidir. Bunu yapmanın en kolay yolu, incelenen kavrama atıfta bulunan bir veya daha fazla anahtar kelimeye karar vermektir. Araştırmanın anahtar kelimeleri, yoksulluk kavramının literatürdeki mutlak ve görelî tartışması üzerinden belirlenmiştir. Buna göre “beslenme-barınma-giyinme gibi insan yaşamı için gerekli temel gereksinimleri karşılayabilecek yeterli gelire sahip bulunmama durumu olan mutlak yoksulluk” (Ökten ve Çeken, 2009), kodlardan biri olarak belirlenmiştir. Belirlenen ikinci kod ise görelî yoksulluktur. Görelî yoksulluk, “toplumsal bir varlık olarak kişinin, kendisini yeniden üretebilmesi için eğitim, sağlık ve benzeri kültürel ve toplumsal taleplerinin minimum düzeyde karşılanmaması ile ortaya” çıkan yoksulluktur (Ökten ve Çeken, 2009).
4. Anahtar kelimelerin bulunması: Bu aşama, araştırmacının metindeki anahtar kelimeleri bulması gereken teknik bir adımdır. Çalışmada anahtar kodlar ve imgeler; mekân (yaşam, eğitim, çalışma vb. yerler), karakterlerin fiziksel görünümü (boy, kilo, temizlik, kılık kıyafet vb.), dil kullanımı (diyaloglarla anlatılanlar) ile inşa edildiği için inceleme nesnelere olarak bu üç unsur ele alınmıştır.
5. Anlatıdaki olayların çıkarılması: Araştırmacı, bir önceki adımda belirlenen anahtar kelimeleri takip etmeli ve anahtar kelimelerin dâhil olduğu olayları vurgulamalıdır. Araştırmada her dizinin genel bir hikâyesi anlatıldıktan sonra, belirlenen kodlara uygun olaylar, durumlar sunulmuştur.

tarhini doğrudan etkileyen yayıncılık alanındaki gelişmeler göz önünde tutularak dönemselleştirme yapılmıştır. Buna göre, ilk dönem tecimsel yayıncılığın ilk yılları olan 1990'lardan 2000'li yıllara kadar olan dönemdir. 2000'li yıllardan çok uluslu şirketlerin ulusal yayıncılığa dâhil olduğu 2010'lu yıllar ikinci dönemdir. 2010'lu yıllardan dijital platformlarının etkin olduğu günümüze kadar olan dönem ise üçüncü dönemdir. Bu dönemselleştirmenin benimsenmesinin bir başka nedeni ise, tecimsel yayıncılık öncesi dönemde yoksulluk konusunun yerli dramalarda doğrudan ele alınmamış olmasıdır (bkz. Tekelioğlu, 2017; Yağcı, 2011). Buna göre yoksulluğu doğrudan ele alan diziler çalışmanın evrenini oluşturmuştur. Bahsedilen dönemselleştirme çerçevesinde evreni temsil eden ve temel konusu yoksulluk olan dört dizi (*Kaygısızlar*, *Öyle Bir Geçer Zaman ki*, *Kızım*, *Ateş Kuşları*) örneklem olarak seçilmiştir. Dizilerin doğası gereği uzun dönemlere yayılması ve yerli drama sürelerinin uzunluğu göz önünde bulundurularak rastgele örneklem tercih edilmiştir. Buna göre çalışmaya; *Kaygısızlar* dizisinin 10. Bölümü (27 dakika) ve 13. Bölümü (29 dakika), *Öyle Bir Geçer Zaman ki* dizisinin 15. Bölümü (120 dakika) ve 22. Bölümü (1 saat 47 dakika), *Kızım* dizisinin 2. Bölümü (120 dakika) ve 4. Bölümü (120 dakika), *Ateş Kuşları* dizisinin 8. Bölümü (180 dakika) ve 18. Bölümü (2 saat 16 dakika) dâhil edilmiştir. Toplamda 11 saat 52 dakika 44 saniye izlenmiştir.

Seçilen dizilere dair bilgiler şöyledir: 18 Ekim 1994 yılında ilk kez Kanal D'de yayınlanmaya başlayan *Kaygısızlar*'ın yapımcılığını İlksen Fırat üstlenmiştir. Toplam 4 sezondan oluşan *Kaygısızlar* dizisi, 121. bölümü ile sona ermiştir. Hikâye, üç (sırasıyla Sabriye, Terbiye, Kafiye) eşinden tam 36 çocuğu olan Ordulu ve çapkın Memnun Kaygısız'ın, geçim sıkıntısından, 3 eşi ve 36 çocuğunu alıp asker arkadaşının (İsmail) evine İstanbul'a gitmesiyle başlar. 14 Eylül 2010 tarihinde ilk bölümü Kanal D'de yayınlanan ve yapımcılığını Cengiz Deveci'nin üstlendiği *Öyle Bir Geçer Zaman Ki* dizisinin yönetmenliğini Zeynep Günay Tan yapar. 3 sezondan oluşan dizi, 18 Haziran 2013 tarihinde yayımlanan 120. bölümü ile final yapmıştır. Hikâyede, 1960'lı yıllarda kocasının kendisini aldatmasıyla çocuklarına bakmak zorunda kalan Cemile ve ailesinin hayatı, evin en küçük oğlu Osman'ın ağzından anlatılmaktadır. Yapımcılığını Fatih Aksoy'un üstlendiği ve 19 Eylül 2018- 31 Mayıs 2019 tarihleri arasında TV 8 kanalında yayınlanan *Kızım* dizisinin yapımcılığını Med Yapım üstlenir. Dram ve aile türündeki dizi, 34. bölümü ile final yapmıştır. Dizideki çocuk karakter Öykü, sekiz yaşında, teyzesiyle yaşayan bir kızdır. Teyzesi onu terk edince, daha

önce hiç görmediği babası Demir'i bulmak zorunda kalır. Düzenli işlerde çalışmayan, yetimhanede büyümüş bir dolandırıcı olan Demir, Öykü'nün onu bulmaya geldiği gün tutuklanır. Demir, kızına bakması şartıyla mahkeme tarafından salınır ancak kızıyla yaşamayı istemez (Hürriyet, 2018). Öykü'yü istemeyen babası başlarda kızından kurtulmaya çalışır ve bunu sözlü olarak da kızına belli eder. Öykü'nün sakladığı hastalığını öğrenen Demir, bu haberden sonra kızından kurtulmaya çalışmanın aksine onunla ilgilenmeye başlar. Baba ve kızın park içinde çadırda kaldıklarını görüp onları evine alan Candan karakteri ile hikâye daha da detaylanır. Üçüncü dönem içinde olan ve bu sene yayınladığı için seçilen bir başka dizi ise 13 Ocak 2023 tarihinde ATV'de yayınlanan ve yapımını Mehmet Bozdağ'ın üstlendiği *Ateş Kuşları* dizisidir. Dizi, kendilerine 'Köksüzler' diyen; en büyüğü 13, en küçüğü 6 yaşında, biri kız, biri otistik, beş sokak çocuğunun, çöplükte kırk günlük bir bebek bulmalarıyla başlar. Beş çocuktan en büyük olan Ali ve Mercan anne ve babalık rolünü üstlenirler ve birlikte bu küçük bebeği büyütme ve doyurma için uğraşırlar.

Kuramsal bölümde tartışıldığı üzere gıda, giyim, sağlık, barınma gibi temel haklardan mahrum bireylere yoksul denmektedir. Ancak bu açıklamaya eğitim, kültür, sanat, edebiyat gibi alanlardan mahrum olmak ile iletişim kuramama hatta bilgi alamama gibi mahrumiyetler eklenmezse yoksulluk tanımının ayakları aksar. Bu nedenle diziler bahsedilen bütüncüllüğü yakalayabilmek için mutlak ve görel yoksulluk unsurları açısından analiz edilecektir. İnsan yaşamı için gerekli olan beslenme, barınma, giyinme gibi ihtiyaçları karşılayamayacak durum olan mutlak yoksulluğun izleri dört dizide de alt temalarla incelenecektir. Benzer şekilde yine dört dizide de bireyin kendini yeniden üretebilmesi için gerekli olan eğitim, sağlık ve benzeri kültürel ve toplumsal taleplerinin (yaşlılarıyla bir arada olma, kültürel faaliyetler) karşılanamaması ile ortaya çıkan görel yoksulluk analiz edilecektir. Aşağıdaki Tablo 1'de dizilerdeki mutlak ve görel yoksulluk unsurları belirtmiştir. Bu tablo üzerinden dizilerdeki mutlak yoksulluk ve görel yoksulluk iki ayrı başlıkta ele alınacaktır.

Tablo 1: Mutlak ve Göreli Yoksulluk Açısından Yoksul Çocukların Sunumu

Dizi Adı	Karakterler	Yaş	Yaşadığı yer ve özellikleri	Giyim, kişisel bakım yetersizliği	Beslenme	Kültürel aktiviteler/ yaşlılarıyla bir arada olma hakkı	Eğitim
Kaygısızlar	36 çocuk- isimsiz	Belirtilmiyor	Tüm aile babanın asker arkadaşının evinde Sobalı, müstakil (gecekondu) 2-3 odalı, mobilyalı	Çocuk sayısı nedeni ile yetersiz	Yetersiz beslenme	Bir çocuk çalıştığı için yaşlılarıyla iletişim kurar	Okula gitmiyorlar (bazıları çalışıyor)
Öyle Bir Geçer Zaman Ki	Osman (Küçük Osman)	5	Anne, kardeşleri ve babaannesi ile evde yaşar Sobalı, penceresiz, eşyasız ve sıvasız bir ev	Özenli ve Temiz	Yetersiz beslenme	Yalnızdır	Okula gitmiyor
Kızım	Öykü	8	Babası ile çadırdaki daha sonra tanıdığı evinde Küçük bir kamp çadırı ve kendilerine yardım eden kişinin evi lükstür	Kendi özverisi ile yeterli	Yetersiz beslenme	Okula gittiği için akranlarıyla bir aradadır	Okula gidiyor
Ateş Kuşları	5 Çocuk (Mercan, Barbaros, Ali, Zıpkın, otistik olan Sabit)	6-13 arası	Sokakta Terkedilmiş binalar, oyun parkı	Yetersiz	Yetersiz beslenme	Suç ya da dilenme söz konusu olduğunda akranlarıyla iletişim kurarlar	Okula gitmiyor (hepsi dileniyor ya da çalışıyor)

Tablo 1 detaylı ele alındığında, seçilen 4 dizide toplam 43 çocuk karakterle karşılaşılmıştır. *Kaygısızlar* dizisindeki 36 çocuğun yaşları belirtilmese de hepsinin yaşından küçük görüldüğünü söylemek mümkündür. *Kaygısızlar* dizisinde 36 çocuk olması nedeni ile bakımsızlardır. *Öyle Bir Geçer Zaman Ki* dizisine bakıldığında, dizinin yoksul çocuğu Osman beş yaşındadır. *Kızım* dizisinin *Öykü*'sü de beş yaşındadır. *Ateş Kuşları* dizisindeki 5 çocuk, 6-13 yaşları arasındadır.

Mutlak yoksulluk açısından dizilerdeki yoksul çocuklar

Mutlak yoksulluğun en görünür unsuru olan barınma mahrumiyeti dizilerde sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. *Kaygısızlar* dizisinde 36 çocuk, ebeveynleri ile birlikte babalarının asker arkadaşının evinde yaşar. Bu ev sobalı, küçük ve az eşyalıdır. Ev barınma koşulları açısından o kadar kötü durumdadır ki, evi ısıtmak için sobaya evdeki sandalye, terlik, koltuk minderi gibi eşyalar atılır. Çocuğun görmezden gelinmesi, birey olarak görülmemesi dizinin diyaloglarında sıklıkla hissettirilir. Isınmak için yakacak bir şey bulamayan evin babası, çocuğunu göstererek ‘Bunu yakalım’ der. Dizide çocuklar birey olarak anılmazlar ve hatırlanmazlar. Örneğin 13. Bölümün tamamında, sarhoş olan Eleman lakaplı çocuğun, aşırı hareketleri (saldırgan, bağırarak konuşan) görmezden gelinir. Hatta çocuklardan biri -ancak dolapta yer bulup orda uyuyabilen- evden ayrılırken, unutulur. Bütün bu sömürülme ve hor görülme aşamasında çocukların ortak noktası ise sessiz kalmalarıdır. 40 kişilik aile nüfusuyla Kaygısız ailesini kimse istemez. ‘Madem İstanbul’da oturacak paran yok, git köyde otur’ diyen İsmail tarafından, Kaygısız ailesi evden kovulur. Çocukların babası Memnun, tanımadığı insanlara, kendilerini evine davet ettirip onda kalabilmek için askerlik arkadaşı ya da akrabası gibi selam vererek, kendilerine barınacak yer arar. Ancak bu taktik işe yaramayınca Kaygısız ailesi geceyi parkta da geçirir. Çocuklardan biri, geceyi geçirdikleri parkta korkup ‘Anne korkuyorum. Babamla aranda yatabilir miyim?’ der. Annesi ise ‘Ben burada yattım da sıra sana mı kaldı’ diyerek serzenişte bulunur. Komün halinde yaşayan çocuklar, günün bir bölümünü sokakta, caddede, sahilde ve parkta geçirir. Öyle Bir Geçer Zaman ki dizisinde Osman, anne, kardeş ve babaannesi ile tek odalı bir evde yaşar. Ailenin yaşadığı ev barınma koşulları açısından çok yetersizdir. Ev henüz inşaat halindedir, duvarlarında sıva yoktur, zeminde halı bulunmaz, eşya ise yok denecek kadar azdır, dahası evde pencere de bulunmaz. Üstelik, hasta da olsa çocuk hayatta kalabilmek için, odun taşımak gibi kimi görevleri de yerine getirmek zorundadır. Öykü, babasıyla birlikte önce parkta bir çadırda yaşar. Öykü ve babası bir süre sonra kendilerine yardım eden Candan’ın müstakil evine taşınırlar. Candan’ın evine taşındıktan sonra Öykü’nün yaşam koşulları iyileşir. *Ateş Kuşları*’nın beş çocuğu hep birlikte ve sokakta yaşarlar. Sokaklardaki mekânları ise kimi zaman terkedilmiş binalar, kimi zaman parklardır. Yoksulluk, barınma mahrumiyeti ile görünür; çocukların hiçbir zaman kendilerine ait bir evi, odası, yatağı olmaz. Genellikle yoksul muhitlerde görünen çocuklar, dilendikleri zamanlarda zengin ve lüks kent meydanlarında görünürler.

Kaygısızlar dizisinde çocuklar yalnızca yiyecekleri uzaktan izler ama asla onları yemeye şansları olmaz. Örneğin, İstanbul'u gezmeye çıktıkları bir gün, pastanenin önünden geçerler, fırından yeni çıkmış simitleri görürler ama pahalı olduğu için alamaz ve sadece onlara bakarlar. Aynı gezide seyyar satıcı olan köftecinin önünden geçerler, ızgaranın sıcaklığında ısınmaya çalışırlar, köfteleri ise yiyemezler. Osman, bir çocuğun alması gereken asgari kaloriyi sağlayacak besinlerden yoksundur bu nedenle sürekli hastadır. *Kızım* dizisinin Öykü'sü babasıyla parkta yaşadığı süreçte, kronik hastalığına rağmen hiçbir zaman düzenli ve yeterli beslenemez. *Ateş Kuşları*'nın çocukları sokaktan ne bulursa onu yer. Bazı günler şansları yaver gider ve büyük kardeşler onlara peynir, ekmeğe gibi gıdalar getirir. Böyle dönemlerde çocuklar kutlama yaparak eğlenir. Mutlak yoksulluk açısından, yetersiz beslenme, dizilerde, tüm çocukların yaşadığı bir durum olarak dizinin belirgin yoksulluk temasını oluşturur. Örneğin *Kaygısızlar* dizisindeki, 'Baba ben acıktım' diyen bir çocuğuna, baba Memnun 'Şurada çöp var, git karıştır' demesi çarpıcı bir örnektir. Yetersiz beslenmenin bir başka örneği, 'Acıktık biz, acıktık' diye bağırarak 36 çocuğuna 'Alın size yem' diyerek kuşyemi atan baba ve çökerek yerden yemleri toplayan çocukların sahnesidir. Yetersiz beslenmenin önemli bulgularından biri olan boy kısalığı ve gelişme gecikmesi bir diğer ifadeyle bodurluk (Hatun, 2002, s.16) *Kaygısızlar* ailesinin en büyük çocuğunda gözlemlenmektedir.

Yetersiz beslenmenin izlendiği bir diğer dizi *Öyle Bir Geçer Zaman ki*'dir. Dizideki çocuk karakter Osman, sadece annesinin yaptığı çorbayla beslenir. Osman, çorbadan başka yemek istediğinde ise annesi ona, ekmeğe yiyerek karnını doyurmasını tavsiye eder. Osman, en temel ihtiyaç olan sağlıklı beslenmeden mahrumdur. Ancak bu mahrumiyet dizide romantize edilir. Yoksulluk nedeniyle çorba dışında bir şey yiyemeyen Osman, dizinin anlatıcısı olarak devreye girer. Yetişkin olmuş Osman'ın sesi ile kendisinin çocukken yaşadığı mahrumiyet romantize edilerek anlatılır: 'Kızgın yağda kavrulmuş soğanın kokusu bana huzur verir. Pek çok insan bu kokuyu sevmez. Oysa bu koku, bir evin yuva olduğunun işaretiymiş, ocak yanıyor, yemek pişiyor demekmiş. Başımı annemin göğsüne dayadığım zaman içime çektiğim onun üzerine sinmiş olan bu kokuydu işte. Meğer hayat dolarmış içime. Bunu evinden annesinden çocukluğundan uzak kalınca anlarmış meğer insan. Meğer daldaki kuşun peşinden koşarken elindeki kuşu boğarmış insan' (Aytuğ, 2011). *Kızım* dizisinde, Öykü karakterinin okulda yemek saatlerinde yiyebileceği ne yemeği ne de parası vardır. Bu nedenle okulda her zaman sözde tok olan Öykü, okul dışında eğer 'bulursa'

yemek yer. *Ateş Kuşları* dizisinde, hiçbir sabit geliri olmayan çocuklar yalnızca dilendiklerinde ellerine geçen para ile yemek alabilirler. Öyle ki, çocuklar, kendini yeniden üretme noktasında gıda gibi ihtiyaçlarına erişme mücadelesi verir. Örneğin, kendi ayakkabısını satarak gerekli parayı bulmaya çalışan çocukta olduğu gibi. Çocuklar, beslenebilmek için, hor görülmeyle ve şiddetle de mücadele eder. Dizide, Sabit adındaki çocuk günlerdir yemek yememiştir. Ona Patso almak için restorana giden çocuklar, 'Hop hop hop akşamüzeri gelin, artık o zaman kalır' sözleriyle kıyafetlerinden çekistirilerek kovulur ve hor görülürler. Öyle Bir Geçer Zaman ki dizinde ise anne Cemile, daha önce çalıştığı işyerinden alamadığı paralarını alır. Buna sevinen anne Cemile ve Osman arasında geçen şu diyalog, yoksulluğun beslenme ile ilişkisine dair çarpıcı bir fikir verir:

“Anne: Osman gidip bu paralarla kendimize güzel güzel yiyecekler alalım mı?”

Osman: Alalım anne gidip bir sürü yiyecek alalım. Gazoz da alalım mı? Pasta da alalım. Berrin ablam da yesin, Aylin de Mete de yesin. İş aramayı da yarına bırakalım mı bugün eğlence günü olsun!”

Giyim veya giyinmek mevcut olanaklarla yaşamı devam ettirmeye yetse de, toplumun genel düzeyinin gerisinde kaldığında yoksulluğu işaret etmektedir (Kaypak, 2013, s.1). Dizilerde çocukların giyimleri, toplumun genel düzeyinin gerisinde kalmaktadır. Her çocuğun kendi yaşına ve cinsiyetine uygun olarak giymesi gereken kıyafetler *Kaygısızlar* dizisinde söz konusu değildir. Çocuklar kendi yaşına uygun olmayan (annesi ya da babasına ait) kıyafetleri giyer. Yeterli beslenemeyen Öyle bir Geçer Zaman ki dizisinin Osman'ı, kıyafet konusunda şanslıdır. Yoksulluğun pek çok veçhesini yaşayan Osman, zengin babasının hediyeleri sayesinde lüks kıyafetler giyer. *Kızım* dizisinde, Öykü karakteri bir çocuktan beklenmeyecek derecede kendi öz bakımını yapar ve elinden geldiğince de temiz olmaya çalışır. Öyle ki babasıyla çadırdaki kaldığı zamanlarda dış fırçalayamamaktan şikâyet ederek, öz bakım haklarını talep eder. Diğer dizilerdeki yoksul çocuklara göre Öykü kişisel bakım ve giyim konusunda şanslıdır. *Ateş Kuşları*'nın çocukları, tıpkı *Kaygısızlar*'da olduğu gibi, yaşlarına uygun olmayan kıyafet giyer. Küçükler, büyüklerin küçülmüşleriyle idare eder, asla kendilerine ait giysileri yoktur. Dahası, tuvalet ve banyo gibi hijyen konularında da olanakları bulunmaz.

Çalışmada seçilen dizilerin her birinde beslenme, barınma ve giyinme gibi mutlak yoksulluk temsilleri doğrudan çocuklar üzerinden anlatılmıştır. Dizilerde, evsiz olmak yoksul olmakla eş anlamda sunulmuş, çocuklar da bu

temsilin birincil imgeleri olmuştur. Yoksulluğun temsil edildiği bir diğer unsur ise çocukların neredeyse açlık sınırında yaşıyor olmasıdır. Yoksul çocuğun gıdaya erişmesinin mümkün olmadığı vurgulanan dizilerde bu durum olağanlaştırılır. Eğer yoksul bir çocuksan yeterli gıdaya erişemezsin ideolojisi sıklıkla vurgulanır. Çocukların giyimleri, mevcut olanaklarla onların yaşamını devam ettirmeye yetmekle birlikte toplumun genelinden farklılaşır ki bu durum hem mutlak hem de görelî yoksulluğun en belirgin temsilidir.

Görelî yoksulluk açısından dizilerdeki yoksul çocuklar

Bireyin kendini yeniden üretebilmesi için eğitim, sağlık, kültürel ve toplumsal taleplerinin asgari düzeyde karşılanamaması ile ortaya çıkan görelî yoksulluk incelenen dizilerde yoğunluklu olarak temsil edilen konudur. Görelî yoksulluğun temelinde olan insanın güvende olması durumu, *Kaygısızlar* dizisinin çocuklarında hiç karşılaşılmayan bir durumdur. Bu güvensizlik hali önce baba Memnun ile başlar. Kaldıkları evde yer yetersizliği nedeniyle, eşini diğer erkeklerden korumak için Memnun, araya bariyer olarak çocuklarını sokar. Babanın gözünde, çocuğun başka biri ile yan yana yatmasının güvensiz bir durumu yoktur. Çocukların mahremiyetini gözetmeyen yetişkinler kendi mahremiyetleri söz olduğunda her türlü önlemi alır. Örneğin, iki-üç odalı evde, çocuklar, koridorda, mutfakta ve salonda neredeyse üst üste yatarken evin sahiplerinin kendilerine ait odalarının olması gibi. Görelî yoksulluğun izleri Gökalp vd.'nin 2010 yılında yapmış olduğu temsil çeşitleri üzerinden de incelenebilir. Buna göre yoksulluk, fobik (korku ve nefret uyandıran), patetik (acıma duygusu uyandıran), sözde-nesnel (nesnellik iddiası taşıyan, betimsel) ve simgesel yok ediliş olarak temsil edilir. Fobik temsillerde, 'sokak çocukları', 'tinerci', 'yan kesici' olarak anlatılan yoksul çocuklar suçlu kılınır ve korkunun kaynağı olarak gösterilir. Patetik temsilde yoksulluk, dramatik ve trajik öykülerle öne çıkarılır ya da öyleymiş gibi kurgulanır. Böylece izleyicide acıma duygusu pekiştirilir. Nesnellik iddiası taşıyan temsiller, yoksulluğun istatistikî verilerini gösterirken yapısal sorunlar görmezden gelinir. Yok temsillerde de yoksulların görünümü ihmal edilir. Aşağıdaki Tablo 2' de dizilerdeki görelî yoksulluk unsurları karakterler üzerinden Gökalp vd.'nin (2010) yapmış olduğu kodlama ile sunulmuştur.

Tablo 2: Dizilerdeki yoksulluğun karakterler üzerinden fobik, patetik, sözde nesnel ve yok temsilleri

Yoksulluk Kodları Karakterler	Fobik Temsiller		Patetik Temsiller		Sözde Nesnel ve Yok Temsiller	
	Korku Uyandıran Suç Temsili	Nefret Uyandıran	Acıma Uyandıran (Dramatik Öğeler, dışlanma)	Yardımsızlık İçeren	Yoksulluğun Nedenlerinde Sınırlama (yalnızca tüketim boyutu)	Yoksulluğa Neden Olan Etmenleri Hiç Göstermeme
36 Çocuk	✓	✓	✓		✓	
Osman			✓	✓	✓	
Öykü			✓	✓		✓
Mercan			✓	✓	✓	✓
Ali	✓		✓			✓
Barbaros	✓	✓	✓		✓	✓
Zıpkın	✓	✓				✓
Sabit			✓	✓	✓	

Tablo 2'ye göre incelenen dizlerdeki 43 çocuktan 40'ı fobik olarak temsil edilir. Bunlarda 39'u suçla temsil edilen ve bu nedenle korku uyandıran çocuk (Ali, Barbaros, Zıpkın vd.) olarak sunulur. Nefret edilen yoksul çocuk (Barbaros, Zıpkın vd.) ise 43 çocuğun 38'inde söz konusudur. Dizilerde yer alan toplam 43 çocuğun hepsi patetik olarak temsil edilir. Yine tüm çocuklar (Osman, Öykü, Mercan, Sabit vd.) için acıma temsili söz konusudur. 43 çocuğun sadece 4'ünde patetik temsilin yardımsızlık unsuru söz konusudur. Dizilerin hiçbirinde yoksulluğun temel yapısal nedenleri sunulmaz. Tersine mutlak yoksulluk unsurlarına değinilerek yoksulluğun nedenleri sınırlandırılır. Yine yoksulluğa neden olan temel etmenlere değinilmeyip, sadece çocukların bireysel edimsizliği sunularak yok temsil de kullanılır.

Görelî yoksulluğun bir başka boyutu toplumsallaşma/bir arada bulunma/iletişim kurma taleplerinden biri de, duygusal ilişkidir. *Kaygısızlar* dizisinde, en büyük çocuk, âşık olur. Âşık olduğu kıza, sevgisinden bahsettiğinde aldığı 'Bizim aramızda 12 yıllık eğitim hayatı, 56 kulak çekimi, 1400 sınav farkı var' yanıtı, görelî yoksulluğun bir başka temsildir. Kişinin toplumsallaşma sürecinde kendini gerçekleştirme için ihtiyaç duyduğu ilginin, yoksul olması nedeniyle mümkün olmadığı vurgulanır. On sekizinci yüzyılda, işçi

çocuğun taşkın hareketlerinin olağanlaştırılması gibi, *Kaygısızlar* dizisinde de en büyük çocuğun sarhoş olması, bağırması ve saldırmaya görmezden gelinir. Genel olarak incelenen dizilerin hiçbirinde yoksul çocuğun bir arada olma, sosyalleşme ve iletişim kurma hakları görünmez. Örneğin Öyle bir Geçer Zaman ki dizinde, Osman karakteri özgüvenli ve konuşkan olmasına rağmen yoksulluğu nedeniyle akranlarıyla birlikte olamaz. Bu nedenselleştirme Gökalp vd.'nin (2010) belirttiği yok temsil unsuruna da iyi bir örnektir. Yok temsillerde yoksulluğun esas nedenleri görmezden gelinir. Dizilerde yoksulluğun temel nedenleri kişilere yüklenir. *Ateş Kuşları* dizisindeki çocuklar ise akranlarla bir arada bulunma hakkını ancak suç işlediklerinde ya da dilendiklerinde kullanabilir. *Kaygısızlar* dizisinde evin tek çalışan çocuğu akranlarıyla bir arada görünür ancak bu da bir akran dayanışması değil tersine çalışma yaşamı içinde kurulan bir iletişimdir. *Kızım* dizinin okula giden çocuk karakteri diğer çocuklardan bu konuda biraz daha şanslıdır. Okulda bulunduğu saatlerde akranlarıyla dayanışma içindedir.

Medyanın genelinde yoksullar ya fobik ya da patetik olarak temsil edilerek ötekileştirilir. *Kaygısızlar* dizisinde, çocuklar, kalabalık olmalarıyla, korkulan ve saklanılan nefret edilesi, acınası bir varlık olarak, bir bütün halinde nesneleştirilerek temsil edilir. İstanbul sokaklarında ve sahillerinde gezen aileyi gören insanlar, onlardan kimi zaman korkarak, kimi zamansa nefretle kaçar. Parkta ağacı kesen aileyi, uyarmaya gelen polis bile, yoksul ailenin yakınına gitmez. Bunun yerine, yakın mesafeden megafon kullanır. *Ateş Kuşları* dizisinde, yoksul çocuklar, dilencilik anlatısı ile suçlu olarak temsil edilir. Yoksul çocuktan rahatsız olduğunu 'bugüne kadar ekmek parası istiyordunuz artık ayakkabı mı?' diyerek ifade eden yoldaki bir kişi, çocuğun ısrarlı davranışları üzerine onu iterek kovar. Dahası, dizide, yoksul çocuğun hayatta kalmak için suç işlemekten başka bir çaresi olmadığı da verilir. Bakımını üstlendikleri bebeğe çöpten buldukları kazandan bebek arabası yapmak isterler. Bunun için tekerleğe ihtiyaç duyarlar. Tekerliği ise, sokakta kaykay kayan çocuklardan zorla alırlar. Yoksul çocukların ötelenmesi sadece *Kaygısızlar* dizisini izleyenler için değil, dizi karakterleri için de bir acıma durumunu beraberinde getirir. Memnun'un çocuklardan birini evden göndermesinden sonra, ev sahipleri gönderilen çocuğa üzülür. *Kızım* dizisinde okula giden Öykü, varlıklı sınıfın ailelerinin çocukları tarafından dışlanır. Yoksul çocuk, sadece, akranları tarafından değil, onların aileleri tarafından da dışlanır. Öykü, okulda bir çocukla kavga eder. Kavga ettiği çocuğun annesi, okula gelir ve müdüre -herkesin duyacağı şekilde-

‘Benim çocuğumu böyle ne idüğü belirsiz çocuklarla aynı sınıfa koymayın’ diyerek gider. Söz hakkı verilmeyen yoksul çocuk (Öykü), hakkını savunma noktasında da öteki konumunda kalır. Yoksul çocuğun ötekileştirilmesi sadece toplumsal dışlanma ile yapılmaz. Öteki olduğu vurgusu, yardıma muhtaç olduğu anlatısı (patetik temsil) ile de yapılır. *Kızım* dizisinde, yoksul çocuğun içinde bulunduğu duruma acıyan, yardımsever (Candan), çocuğu ve babasını evine alır. ‘Kötü biri olsan bizi çadırdan kurtarmazsın, evine almazsın hatta yemek bile vermezsin’ ve ‘Biz Teyzemle hiç kahvaltı hazırlamazdık, ben peynir ekmeğe yerdim o sadece çay içerdi. Böyle daha güzel oluyormuş’ diyen Öykü’nün bu sözleri, duyduğu minneti ve yaşadığı mağduriyeti aktarır. Öteki olmanın bir başka sunumu ise görünmezliktir. *Ateş Kuşları* dizisinde, bebek için kömür taşıyan en büyük erkek çocuk Ali, etrafında onlarca ip atlayan ve top oynayan çocuk tarafından görünmez, yok sayılır.

Çocuğun en temel haklarından biri olan eğitim hakkı sadece *Kızım* dizisinin Öykü’sünde görülür. Diğer 42 çocuktan farklı olarak sadece Öykü, okula gider. *Ateş Kuşları* dizisindeki çocukların, eğitimden önce beslenmeleri gerekir, küçük bebeğe bakmaları da lazımdır. Bu nedenle de çocuklar için eğitim gereksiz bir uğraşıdır. Dahası, sadece eğitim değil, sağlık koşullarından faydalanamayan *Ateş Kuşları*’nın çocukları dış dünyayla bağlantıyı sadece dilendikleri zaman kurabilirler. Ancak bu bağ, insanların onlardan korkması ya da insanların onlara nefret duyması ile gerçekleşir. Dizide, çocuk olma hakkı, eğitim, sağlık, kültürel talepler yerine ebeveynlik rolünün yerine getirilmesiyle sunuluren çocuklar vardır. Bu durum kuramsal kısımda belirtildiği üzere yoksulluk kültürünü de pekiştirir. Çocuklar, yoksulluk kültürünü o kadar içselleştirir ki kendi aralarındaki diyalogları bile bununla inşa edilir. Anne rolündeki kız çocuk, yemek yiyemeyen çocukların yemek yiyebilmesi için ayakkabısını satar. Bu olay, anne rolünü üstlenen çocuğun sözleriyle pekiştirilir: ‘ben bu çocukların küçük annesiyim. Hangi anne çocuklarını aç bırakır’ diyerek ağlar. Daha sonra ‘biliyorum elinde olsa dünyaları vereceksin de, iki gözüm, nasıl ödeyeceğiz biz bunların parasını. Döve döve atacaklar bizi buradan’ diyen baba rolündeki çocuğun sözleri eklenir.

İncelenen tüm dizilere bakıldığında görece yoksulluğun izleri çocuk karakterlerin tamamında görülür. Bir çocuk dışında hiç eğitim almamış diğer kırk iki çocuk bunun en iyi örneğidir. Dahası çocuğun akranlarıyla bir arada bulunuşunun koşulu olarak da çalışması gerektiği işaret edilir. Akranlarla bir arada bulunma, iletişim kurma gibi toplumsal talepler

konusunda yoksul çocuğa söz hakkı verilmez. Yoksulluk dizilerde suç ile tanımlanır. Suçu işleyenler ise yoksul çocuklardır. Suçlu olan yoksul çocuk toplumsal bir nefret kaynağı olarak da temsil edilir. Bu nefret çocuğun toplumdan dışlanmasını getirir ve bu durum dizilerde olağanlaştırılır. Çocuklar suçlu olarak tanımlanmadıklarında ya da kendilerinden nefret edilmediğinde ise acınası halde temsil edilirler. Bunun yanında görelî yoksulluğun belirleyici unsuru olan eğitim dizilerdeki çocuklar için gereksiz bir uğraşıdır. Dizilerdeki yoksul olarak doğan çocuklar yoksulluklarını o kadar içselleştirip benimserler ki yoksulluktan şikâyet etmek yerine 'kaderlerine' razı olurlar ve yoksulluk kültürünü yeniden üretirler.

Sonuç

Yoksulluk gibi temel meseleleri sunan medya, ele aldığı unsurları temsil ederek bu konuları yeniden inşa eder ve dünyayı anlamlandırır. Medyanın yoksulluğu ele alması farklı kaygılarla olmakla birlikte, televizyonda bu konu özellikle Türkiye'de tecimsel yayıncılıkla birlikte başlar. Yayıncılık alanında, rekabetin artması ve buna bağlı olarak reyting kaygısı farklı konularda içerik üretmeyi zorunlu kılar. Bu zorunluluk çerçevesinde, yoksulluk, televizyonlarda yerini alan yeni bir konu olur. Yoksulluk, ya suç, şiddet ile ya da yardımseverlik, hoşgörü anlatılarıyla ele alınır. Televizyon dizilerinde, yoksul çocuk temsilini inceleyen bu çalışmada, televizyondaki egemen yoksulluk anlatısının yeniden üretildiği ortaya koyulmuştur. Yoksulluk çalışmalarında sıklıkla incelenen mutlak ve görelî yoksulluk tartışması bu çalışmanın da temel izleği olarak kullanılmıştır.

İncelenen dört dizi, sekiz bölümde toplam kırk üç yoksul çocukla karşılaşılmıştır. Bu yoksul çocuklar önce mutlak yoksulluğun barınma unsuru üzerinden ele alınmıştır. Buna göre, dizilerde evsiz olmak, yoksul olmakla eş anlamda sunulmuştur. Yoksul çocuğun başını sokacağı bir evi olmadığı gibi kendine ait odası veya yatacağı bir yatağından da bahsetmek mümkün değildir. Dahası dizilerde yetersiz barınma koşulları çocuğun mahremiyet hakkının da ortadan kalkmasına neden olur. Sokak, çadır, park gibi elverişsiz barınma koşulları aynı zamanda çocukların sağlıklarını da olumsuz etkiler. Mutlak yoksulluk tanımı içinde önemli bir yere sahip olan beslenme ise dizilerdeki yoksul çocuklar için uzak bir hayaldir. Sokaklarda gördükleri gıdalara asla ulaşamayan çocuklar, yaşamlarını idame ettirebilmek için -sokaktan, çöpten vb.- ne bulursa yemek zorundadır. Koşulsuz şartsız bulduğu yemek için de epey mücadele

etmesi gerekir. Hayatını devam ettirecek kadar giyinebilen çocukların hiçbir toplumdaki geri kalan çocukların standartlarına erişemezler. Kendisi için kıyafet alışverişi yapmayan yoksul çocuk bulunduğu kıyafetleri cinsiyet ve yaş gözetmeden giymek zorundadır. Öz bakım açısından da dezavantajlı durumda olan çocukların tuvalet ve banyo gibi ihtiyaçları da kötü koşullardadır.

Eğitim, kültürel ve toplumsal taleplerin asgari düzeyde karşılanamaması olarak tanımlanan görelî yoksulluk, dizilerde çocuklar üzerinden temsil edilmiştir. Görelî yoksulluğun unsurlarından biri olan kişinin kendini güvende hissetme durumu yoksul çocuklar için hiçbir zaman söz konusu olmaz. Dahası yoksulluk suçla ve korkuyla temsil edilir. Fobik temsil denilen bu temsil zengin-yoksul dikotomisi üzerinden de sunulur. Olağan şüpheli olan yoksul, her zaman suçluyken, kusursuz zengin, suçun yanından bile geçmez. Bu ikilik o kadar olağanlaştırılarak anlatılır ki, yoksulun kendini savunması ve bu konuda hak talep etmesi beklenilmez. Yani yoksul çocuk, zaten suçlu ilan edileceğini bilir, kendini anlatma ihtiyacında bile bulunmaz. Bu temsil ile medyada, yoksulların suç ile örtüştürülmesi de bir kez daha onanır. Yoksul çocuk, suç ve nefretle ilişkilendirilmediğinde acıma duygusuyla bir diğer ifadeyle patetik temsille sunulur. Burada, çocuklara yoksul olduğu için acınır ve onlara yardım edilir. Yoksulluğun esas nedenine hiçbir zaman dizilerde değinilmez. Yoksulluk imajları ya simgesel olarak yok edilir ya da sözde nesnel temsillerle belli sınırlarla çerçevlendirilir. Kimi zaman mutlak yoksullukla kimi zaman da çocukların bireysel edimsizlikleriyle yoksulluğun nedenleri sınırlandırılır hatta yok edilir. Kamusal hayatın içinde görünmeyen yoksul çocukların, özel alanda bile görünürlüğü çok azdır. Kamusal hayatta görünebilen yoksul çocuk ancak çalışıyorsa ortaya çıkar. Yoksul çocuk eğer çalışmıyorsa kamusal yaşamda ancak şiddet ve suçun içinde görünür. Yoksulluğun, kişilerin kaderi olduğu anlatısı diğer bir ifadeyle yoksulluk kültürü çocuklar üzerinden pekiştirilir. Kaderleri sonucu sokakta yaşamaya mahkûm olan yoksul çocukların, hayalleri ve -eğitim, eğlence gibi- istekleri olamaz. Onların varoluşsal bir sorgulama yapması söz konusu değildir. Çocukların içinde buldukları koşullardan çıkması ve/veya çıkarılmasına dair herhangi bir işaret de sunulmaz. Çocuğun doğuştan içinde bulunduğu yoksulluk kültürünü kabul etmesi, yoksulluğa alışması ve buna razı olması beklenir.

Sonuç olarak, medyada temsil edilen yoksulluk, televizyon dizilerinde yeniden üretilmiştir. Bu yeniden üretim çocuk karakterler üzerinden yapılmıştır. Dahası yoksulluğun temel ve esas meselelerinin görünür

olmadığı dizilerde, çocuklar giderek silikleşmiştir. Dizilerde, çocukların temel yaşama hakları yoksul oldukları için görünmez kılınmıştır. Bu çalışma televizyon dizilerinde yoksul çocukları ele alarak, yoksulluk ve çocuk ilişkisine değinmeye çalışmıştır. Dizilerde yoksulluk ve çocuk ilişkisini ilk kez ele alması bakımında alan yazına katkı sağlamayı umut eden bu çalışmanın örneklem ve tema açısından sınırlılıkları olduğu unutulmamalıdır. Dizilerde yoksulluk ve çocuk ilişkisinin göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğu ve pek çok yönüyle araştırılmayı hak ettiği gözden kaçırılmamalıdır. Bu nedenle sınırlılıkları olmasına rağmen öncü olan bu çalışmanın daha da geliştirilmesi ve farklı bağlamlarıyla detaylandırılması gerekir. Dahası, iletişim alanının farklı mecralarında bu konuya dair çalışmalara ihtiyaç vardır.

Zeynep Gültekin Akcaý

Beyza Cettanır

Kaynakça

- Akpınar, T. ve Karadoğan, E. (2009). Yoksulluk kavramının yoksullaş (tırıl) ması. *Çalışma Ortamı*, 107, 16-17.
- Aksoy, F. (Yapımcı). (2018) Kızım [Televizyon dizisi]. 2. Bölüm. İstanbul: Medyapım. 13 Ekim 2023 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=itRlwx9qC7E&t=4257s> adresinden erişildi.
- Aksoy, F. (Yapımcı). (2018) Kızım [Televizyon dizisi]. 4. Bölüm. İstanbul: Medyapım. 13 Ekim 2023 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=k3KMdlH5gDA&t=596s> adresinden erişildi.
- Altıntaş, O. ve Altınova, H. H. (2015). Türkiye'de risk altındaki çocukların ana akım basında temsili. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 3(2), 59-70.
- Aral, N. ve Sağlam, M. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet*, 1(2), 43-56.
- Araslı, O. (2023). Ana akım medyada yoksulluk: Covid-19 Pandemisi sürecinde çevrimiçi haberler üzerine bir içerik analizi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder)*, 11 (1), 338-368.

- Atatanır, H. ve Karataş, K. (2019). Yoksulluğa hak temelli yaklaşım. *İnsan ve İnsan*, 6 (21), 453-475.
- Aytuğ, Y. (2011). Soğan kokan anneler. *Sabah*, 12 Ekim 2023 tarihinde https://www.sabah.com.tr/yazarlar/gunaydin/aytug/2011/02/24/sogan_kokan_anneler adresinden erişildi.
- Bauman, Z. (1999) Çalışma, *Tüketiciçilik ve Yeni Yoksullar* (Ü. Öktem, Çev.). İstanbul: Gündüz Basım Yayım.
- Bayrak, S. (2007). Doksanlı yıllardan günümüze Türkiye’de yoksulluk kavramının medyada ele alınış biçimleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Bedir Akçelik, A. (2010). Televizyon programlarında yoksulluğun temsili: “Kimse Yok Mu”. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Borden, S. L. (2022). *The Routledge companion to media and poverty*. New York: Routledge.
- Bozdağ, M. (Yapımcı). (2023). Ateş Kuşları [Televizyon dizisi]. 8. Bölüm. İstanbul: Bozdağ Film. 13 Ekim 2023 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=WPLubU668C8> adresinden erişildi.
- Bozdağ, M. (Yapımcı). (2023). Ateş Kuşları [Televizyon dizisi]. 18. Bölüm. İstanbul: Bozdağ Film. 13 Ekim 2023 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=rGYoHNwGibU> adresinden erişildi.
- Boztepe, V. (2019). Türkiye’de yoksulluğun ve yoksulların televizyon haberlerinde temsili. *Ankara Üniversitesi İLEF Dergisi*, 6(2), 329-358.
- Bradshaw, T. K. (2007). Theories of Poverty and Anti-Poverty Programs in Community Development. *Community Development*, 38(1), 7-25.
- Britannica. (2023). Horatio Alger. *Britannica*, 20 Ekim 2023 tarihinde <https://www.britannica.com/biography/Horatio-Alger> adresinden erişildi.
- Buğra, A. (2008). *Kapitalizm, yoksulluk ve Türkiye’de sosyal politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Clawson, A. R. (2022). The picture of poverty visual images and their implications. S. L. Borden (Edt.). *The Routledge Companion to Media and Poverty* içinde (ss. 202- 211). NewYork: Routledge.
- Danış, D. ve Bayat, A. (2008). Asef Bayat ile söyleşi: kent, modernite ve yoksulluk. *Birikim*. 16 Ekim 2023 tarihinde <https://birikimdergisi.com/guncel/253/asef-bayat-ile-soylesi-kent-modernite-ve-yoksulluk> adresinden erişildi.
- Değirmencioğlu, S. M. (2010). Medyada çocuk emeği ve reklamların çocuk işçileri. Kemal İnal (Yay. Haz.). *Türkiye’de Çocuk Emeği* içinde (ss. 313-329). Ankara: Ütopya Yayıncılık.
- Demir Çarkacı, I. ve Deren van Het Hof, S. (2022). Yeni ırkçılık bağlamında yoksulluk söylemi. *Middle Black Sea Journal of Communication Studies*, 7(2), 201-224.
- Deveci, C. (Yapımcı). (2010) Öyle Bir Geçer Zaman Ki [Televizyon dizisi]. 15. Bölüm. İstanbul: D Productions 13 Ekim 2023 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=SuxdqXkBXpk> adresinden erişildi.
- Deveci, C. (Yapımcı). (2010) Öyle Bir Geçer Zaman Ki [Televizyon dizisi]. 22. Bölüm. İstanbul: D Productions 13 Ekim 2023 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=SP9TKle0iI4> adresinden erişildi.
- Doğan, A. (2015) Yoksulluk ve medya: yoksulların bakış açısından yoksulluğun medyada temsili. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (38), 886-898.
- Doğan Atas, P. (2019). *Baudrillard’ın simülasyon kuramı bağlamında yoksunluktan yoksulluk üretimi: Güle Güle Oturun programı örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Dursun, C. (2001). *TV haberlerinde ideoloji*. Ankara. İmge Kitabevi Yayınları.
- Eğiribel, E. (2019). Batı modernliğinin sınırı ve Çocuk Hakları Sözleşmesi: kaotik dünyada küresel çocuk haklarının simülasyonu. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(8), 41-66.
- Erdoğan, N. (2007). *Yoksulluk halleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fırat, İ. (Yapımcı). (1994) Kaygısızlar [Televizyon dizisi]. 10. Bölüm. İstanbul: İlksen Film. 13 Ekim 2023 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=SSG6RxI9Yc&t=222s> adresinden erişildi.

- Fırat, İ. (Yapımcı). (1994) Kaygısızlar [Televizyon dizisi]. 13. Bölüm. İstanbul: İksen Film. 13 Ekim 2023 tarihinde https://www.youtube.com/watch?v=R-oPo-m5x_Q&t=1153s adresinden erişildi.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2010). Çocuk ve ergen gelişimi (7. Baskı) (N. Çelen, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Güven, S. (2015). *Medyada çocuk ve toplumsal dönüşüm*. Ankara: Orient Yayınları.
- Gökalp, E., Hakan E., İncilay C. (2010). Türkiye'de yoksulluğun ve yoksulların ana akım basında temsili. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13 (1), 144-182.
- Gökmen, E. (2022). Yerli televizyon dizilerinde toplumsal sınıfların manipülasyonu: Bir göstergebilim analizi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 60, 186-225.
- Hatun, Ş. (2002). Çocuk hakları sözleşmesinin 13. Yılında yoksulluk ve çocuklar üzerine etkileri. Ankara: Türk Tabipler Birliği.
- Hürriyet. (2018). Kızım dizisinin oyuncuları kimdir? İşte Kızım dizisinin oyuncu kadrosu ve dizinin genel hikayesi. *Hürriyet*, 18 Ekim 2023 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/televizyon/kizim-dizisinin-oyunculari-kimdir-kizim-dizisi-oyunculari-ve-konusu-40961211> adresinden erişildi.
- Işık, O., M. Pınarcıoğlu, M. (2011). *Nöbetleşe yoksulluk Gecekondulaşma ve kent yoksulları: Sultanbeyli Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İnal, K. (2014). Çocuk ve demokrasi. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İnan, A. N. (1995). Çocuk haklarına dair sözleşme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 44 (1), 765-778.
- Karakuş, H. ve Karakuş, E. (2012). Yoksulluğun medyadaki temsili: Kimse Yok mu Gönüllüler programı örneği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 35, 135-146.
- Kaynak, Ş. (2013). Yoksulluğun değişen yüzü: Kentsel yoksulluk ve sosyal dışlanma. K. Akkoynulu Ertan, F. Kartal ve Y. Şanlı Atay (Yay. Haz.). *Sosyal adalet için insan hakları: Sosyal haklar konferansı bildiriler kitabı* içinde (ss.261-282). Ankara: TODAİE.
- Kendall, D. (2011). *Framing class: Media representations of wealth and poverty in America* (2. Bs.). Maryland: Rowman & Littlefield.
- Lee, Janet (1995). Subversive sitcoms: Roseanne as inspiration for feminist resistance. G. Dines ve J. M. Humez (Edt.). *Gender, race and class in Media: A text reader* içinde (ss. 469-475). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Lewis, O. (1966). The culture of poverty. *Scientific American*, 215 (4), 19-25. 15 Ekim 2023 tarihinde [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://users.ssc.wisc.edu/~gwallace/Papers/Lewis%20\(1966\).pdf](https://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://users.ssc.wisc.edu/~gwallace/Papers/Lewis%20(1966).pdf) adresinden erişildi.
- Min, E. (1999). Introduction. E. Min (Edt.). *Reading the homeless: The media's image of homeless culture* içinde (ss. ix-xiii). Westport: Bloomsbury Publishing.
- Newman, M. L. ve Davies, D. (2022). A History of Media Coverage of Poverty in the United States Since 1960. S. L. Borden (Edt.). *The Routledge Companion to Media and Poverty* içinde (ss. 127-135). New York. Routledge.
- Oktik, N. (2008). Yoksulluk olgusuna kavramsal ve kuramsal bakış. N. Oktik (Der.). *Türkiye'de yoksulluk çalışmaları* içinde (ss. 21-56). İzmir: Yakın Kitabevi.
- Onur, B. (2007). Çocuk, Tarih ve Toplum. Ankara: İmge Kitabevi Yayıncılık.
- Ökten S., Çeken H. (2009). Yoksulluk kavramı, Dünya'da ve Türkiye'deki görünümü. *Çalışma Ortamı Dergisi*, 107, 12-16.
- Özsoy, D. (2012). Yeni kent yoksulluğu, atık toplayıcıları ve temsil sorunsalı: Katık Dergisi üzerine bir inceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2 (43), 105-121.
- Rende, S., Erkin, C. (2005). Çocuk emeği: bizde ucuz, istediğiniz kadar kullanın. *Birikim*, 192, 40-45.
- Sayılan, G., Çevirgen, N. (2013). Yazılı basında çocuk temsilleri: bir bekleme salonu olarak çocukluk. *İletişim ve Diplomasi*, 2, 97-115

- Shenhav, S. (2004). Once upon a time there was a nation: narrative conceptualization analysis. The concept of 'nation' in the discourse of Israeli Likud Party leaders. *Discourse & Society*, 15 (1), 81-104.
- Sumser, J. (1996). *Morality and Social Order in Television Crime Drama*. Jefferson: McFarland Publishing
- Tacıldız, Ö. (2006). *Türkiye'de yoksulluk ve basına yansımaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Tan, M. (1989). Çağlar boyunca çocukluk. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 22(1), 71-88.
- Tekelioğlu, O. (2017). *Televizyon halleri: Dizi dizi Türkiye*. İstanbul: Habitus Yayıncılık.
- Tekin-Yılmaz, T. (2020). Çocuk emeğinin dönüşümü: ev içi üretimden film setlerine. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (2), 1237-1247.
- Yağcı, S. C. (2011). *Beyaz camın yerileri dokunaklı öyküler-dokunulmaz gerçeklikler*. S. C. Yağcı (Yay. Haz.). Kocaeli: Umuttepe Yayınevi.
- Yıldırım-Aykurt, A. (2010). *Yapısal yanlılık perspektifinden medyada yoksulluk; haberlerde yoksulluğun temsili*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.